

SUSRET Mladen Kuka, speleolog koji se prvi spustio u Jazovku

»Prizor koji sam ugledao ponukao me da počnem moliti!«

»Krenuo sam potaknut i povučen neakvom nevidljivom silom, uvjeren da sam na pravom putu i - stigao točno do otvora Jazovke! Pojma nisam imao kamo sam došao i gdje se točno nalazim jer jama je bila kao svaka druga s neuglednim i malim ulazom u nju. Osim toga na ulaz je bio navaljen kamen koji ga je djelomično pokrивao.«

Tomislav Vuković

U ovisnosti o naravi i talentima, životnoj filozofiji i energiji, pogledu na svijet i odnosu prema Bogu te prema svemu stvorenomu, neki ljudi jednostavno »odskaku« iz prosječnosti. Oni su, dakako, »obični«, ljudi određene društvene sredine druže se s njima, znaju za njih, prepoznaju ih na ulici i trgovini, razgovaraju s njima o svagdašnjim temama, dijele s njima zajedničke probleme, pa ipak... nakon kratkoga susreta i nekoliko izgovorenih riječi ostavljaju dojam rijetkih, pomalo čudnovatih, koji su na svoj način nekako »izvan« i »iznad« uobičajenih činjenica, međuljudskih odnosa i konverzacije.

Od Karlovca do Amazone i Kilimanjara

Jedan od njih je i 57-godišnji Karlovčanin Mladen Kuka, pred kojim sugovornik, zbog činjenica i podataka iz njegova doista zanimljiva i burna života, jednako kao i njegova misaonoga promišljanja, ostaje zadržan, pučki rečeno - »bez daha«. Naime, on je športaš, alpinist, speleolog, planinar, fotograf, snimatelj, suproducent u dokumentarnim televizijskim emisijama, koji je sudjelovao u osnivanju brojnih udruga u rodnom gradu (u nekima od njih obavljao je i niz odgovornih dužnosti): Gorskog službe spašavanja, odjela Hrvatske bratske zajednice, Judo kluba, Centra za ekspedicionizam, istraživanje i kulturu »Braća Seljan«, Športskog kluba »Arka«, Mačevalačkoga kluba i Planinarskoga društva. Osim toga član je Hrvatskoga žrtvoslovnoga društva, Hrvatsko-hispanskoga društva u Karlovcu, tajnik Taekwando saveza Karlovačke županije i član Predsjedništva Saveza športova Karlovačke županije. Organizirao je, vodio i sudjelovao u brojnim ekspedicijama: »Kilimanjaro 1979.« u Tanzaniji, »Picos de Europa« u Španjolskoj, »Chimborazo« u Ekvadoru, »Tragom braće Seljan 1998.« u Južnu Ameriku u Čileu, Peru, Boliviji, Paragvaju, Argentini i Brazilu, »Od Petrograda do Pariza 2000.« u desetak zemalja Europe, uspon na najviši vrh Havajskoga otočja Mauna Kea, »Pacifik - Amazonas 2003.« kroz Amazonu od Iquitos do Manausa, na najviši vrh Australije - Mt. Kosciuszko u zimskim uvjetima i još puno drugih. Nije zgorega reći da je osvajao mnoge planinske vrhove, od kojih su najznačajniji Chimborazo (6310 m) u Ekvadoru, Coto paxi (5897 m), najviši aktivni vulkan na svijetu u Ekvadoru, Uhuru (5895 m), najviši vrh Afrike na Kilimanjaru, Chacaltaya (5400 m) u Boliviji i Mont Blanc (4810) u Francuskoj, te mnoge druge.

Rođen je 1958. godine u Karlovcu, gdje je završio osnovnu školu i gimnaziju, studirao je Pravni fa-

kultet u Zagrebu, a diplomirao na Veleučilištu u Karlovcu na agromskom smjeru »Lovstvo i zaštita prirode«. Zaposlio se i danas radi u tvrtki »Croatia osiguranje« i otac je troje djece. Dakle, idealan je sugovornik o mnoštvu tema, o kojima bi se mogao pisati poduži feljton, ali izravni povod razgovora za »Glas Koncila« njegovo je sudjelovanje u radu Prvoga hrvatskoga žrtvoslovnoga kongresa u Zagrebu g. 1997. kao prvoga istraživača jame Jazovke, poslijeratne masovne grobnice Hrvata na Žumberku.

»Grda jama« gdje su ubijali!

Pristupačan, razgovorljiv i susretljiv u svom »drugom domu« - Planinarskom domu u prekrasnoj prirodi izvan Karlovca, započeo je svoju »planinarsko-speleološku priču« s posebnim osvrtom na Jazovku. »Bavim se planinarenjem i speleologijom gotovo 45 godina, pa sam zato danas i savezni instruktor za speleologiju. Osnovnu motivaciju za taj svoj poziv, ako se tako može nazvati, vidim u dječjačkoj znatiželji jer me uvijek interesiralo ono ili nešto što je bilo nepoznato i što je trebalo istražiti, odgonetnuti i otkriti. Kasnije, kada sam već kao mladić »rastao s planinarskim čizmama«, često sam s prijateljima odlazio u planinarski dom iznad Sošica na Žumberku, koji je bio naše omiljeno sastajalište. Zanimljivo je da su se stariji kolege iz Karlovca, koji je oduvijek bio jako speleološko središte, uvijek nekako orijentalili prema Kordunu i tamošnjim špiljama te su o Jazovki uglavnom šutjeli iako se o njoj barem potihom govorilo. No to je u onodobnim okolnostima bilo i razumljivo. Što se mene tiče prijelomni se događaj zbog negdje g. 1975. tijekom slučajnoga razgovora u sošičkoj gostionici kada mi je domaći sugovornik rekao da tu negdje ima jedna »grda jama«, gdje su nakon Drugoga svjetskoga rata ubijali! Nije mi, dakako, rekao ni tko je ubijao ni koga su ubijali, nije rekao bilo kakav konkretniji podatak. Iskreno, nisam baš to ozbiljno shvaćao, posebice njegov pomalo mistificirani opis da je riječ Kupčina zbog toga bila svojedobno krvava, a ona je udaljena 15-ak kilometara. No mene je, priznajući, to ipak malo zaintrigiralo, a posebice kada sam se počeo malo raspitivati o toj jami i nailazio na odgovore u stilu: »Ne bih najradije o njoj« i slično. Shvatio sam da je riječ o zidu šutnje i strahu, i zaključio temeljem više razgovora, jer sam bio uporan, da je riječ o lokaciji između Sošica prema Sopotima.«

U nepisanoj »zabranjenoj zoni«

»Pokušavao sam s domaćim ljudima polako i lukavo, tobože usputno, dobiti nekakav konkretniji podatak

o mogućoj lokaciji, ali to nikako nije išlo. Jednoga mi je dana sve dojadilo i odlučio sam s prijateljima istraživati teren, i to metar po metar, pa što bude, ali to je potrajalo jako dugo i bez ikakva uspjeha ili barem naznake. Složili smo se da bi to moglo biti s lijeve strane od Sošica prema Sopotu i usredotočili smo se na tu stranu, što je bilo teško i zbunjajuće, jer treba zaboraviti sadašnju konfiguraciju terena koja je kultivirana. To je tada bila gusta šikara i nepisana »zabranjena zona«. Nakon nekoga vremena, budući da je ishod bio bezuspješan, išao sam logikom da je jama, možda, s druge, desne strane ceste. I doista na toj smo strani pronašli tri jame, ali u njima nije bilo ničega. Onda su započele priče da je otvor nakon egzekucija bio zabetoniran, što znači ako je na tom otvoru nanesena zemlja i vegetacija, onda je doista naša misija postala »nemoguća«.

Svaki put sam uvijek čuo nešto novo pa mi je bilo jasno da ipak masovno stratište postoji, premda sam prijateljima speleolozima polako išao na živce jer su mislili da je sve to isprazna priča bez sadržaja. No sve sam više bio siguran da ona postoji, ali sam istodobno i sve više sumnjao da ću je uspjati pronaći.«

Jeza ili »slap kostiju«

»Tada je došao prijelomni 22. siječnja 1989. Zapamtio sam ga jer je unatoč kalendarskomu dobu bio iznimno topao dan, posebice na Žumberku na velikoj nadmorskoj visini, pa smo bili, vjerovali ili ne, u majicama kratkih rukava. Krenuli

Tomislav Vuković

smo prema Jazovki, iako to još tada nismo znali, kroz takvo gusto šipražje i grmlje da bismo najradije odmah odustali. No crv sumnje i znatiželje nije nam dao mira. Krenuo sam potaknut i povučen neakvom nevidljivom silom, uvjeren da sam na pravom putu i - stigao točno do otvora Jazovke! Pojma nisam imao kamo sam došao i gdje se točno nalazim jer jama je bila kao svaka druga s neuglednim i malim ulazom u nju. Osim toga na ulaz je bio navaljen kamen koji ga je djelomično pokrивao. Uzeo sam kamenčić i bacio ga u nepokriveni dio otvora i po zvuku zaključio temeljem nekakva spele-

»Lubanje, bedrene kosti, ručne kosti, naočale, gebis, štace, kopče od remena, češljevi i slično što je ostalo čitavo nakon pola stoljeća... Gušilo me, počeo sam se znojiti, gubio sam osjećaj za razliku između stvarnosti i nekakva imaginarnog svijeta, gledao sam gore u svijetlu točku odakle sam došao i želio tamo što prije stići. Gledao sam kostur kojemu je ruka pod glavom i shvatio da je on bio živ kada je bačen.«

ološkoga iskustva da je to stvarno nekakva jama. Kamen na otvoru htio sam maknuti, ali bio mi je pretežak pa sam se vratio mojim i jedva sam nagovorio kolege da dodu jer sam im već otprije bio dosadan u svom traženju. Kada smo maknuli kamen, ukazala se rupa otprilike pola metra u promjeru u koju smo bacili speleološke ljestve i počeli se spuštati u nju. Ljestve su bile dužine oko 22 m pa nam je nedostajalo oko 4-5 m do prvoga platoa, što mi u tom trenutku nismo, dakako, mogli znati. Osim toga, nije se uopće ništa vidjelo pa smo odlučili doći kasnije, drugom prilikom. Tako smo se 29. siječnja

spustili na otprilike 30-ak metara, došavši do jednoga platoa, od kojega počinje bez pretjerivanja - jeza ili »slap kostiju« kako sam to nazvao. Odjednom sam se našao u situaciji za koju nikada nisam pretpostavljao da je uopće moguća, niti sam je ikada dotada vidio. Lubanje, bedrene kosti, ručne kosti, naočale, gebis, štace, kopče od remena, češljevi i slično što je ostalo čitavo nakon pola stoljeća. Oni koji u tom trenutku kažu da su zbog velikoga otkrića osjetili veliku radost - lažu. Jednostavno sam želio pobjeći iz takvoga okruženja i želio doći u nekakvu »normalu«. Gušilo me, počeo sam se znojiti, gubio sam osjećaj za razliku između stvarnosti i nekakva imaginarnog svijeta, gledao sam gore u svijetlu točku odakle sam došao i želio tamo što prije stići. Gledao sam kostur kojemu je ruka pod glavom i shvatio da je on bio živ kada je bačen. Prizor koji sam ugledao ponukao me da počnem moliti!«

Danima su umirali živi i ranjeni!

»Vidio sam žice zavezane oko ruku, same gole kosture, lubanje bez prostrijelnih rupa i premda nisam patolog, bila mi je jasna tehnologija ubijanja - žrtva je primljena za kosu, glava je povučena unazad i zatim nož pod vrat. Bilo je, očito, mrtvih, ali po položaju skeleta i onih koji su htjeli doći do otvora, i poluzaklanih i živih. Danima su dolje duboko umirali živi i ranjeni ljudi uz smrad raspadajućih tijela. Kasnije sam čuo od mještanina da su se povremeno čule eksplozije, što znači da su egzekutori za svaki slučaj bacili bombe u jamu.

Vraćajući se, bili smo, očekivano, potreseni zbog svega, a ja sam razmišljao da, vjerojatno, tamo više nitko nikada ne će doći. No osjećao sam neko za-

dovoljstvo u duši, jer ipak sam nešto korisno učinio, izmolio za njih molitvu. Ukratko, bio sam ponosan jer te žrtve nisu ostale izgubljene, potpuno zaboravljene, ostavljene same u vremenu i prostoru, netko ih je ipak »posjetio« i osvjedočio se o njihovoj tragediji i žrtvi, vidio ih i gotovo pustio suzu nad njima. Istina, jedan mi je kolega poručio dok smo se vraćali iz Sošica preko Radatovića: »Pa, jesi li pametan, znaš da se zbog toga gubi glava? Što je to čudno u ratu, naši su čistili taj kraj!« Nisam razmišljao o vlastitoj glavi, nego, eto, o ljudskom »čišćenju«. Čega? Stana, dvorišta, smeća... Ali riječ je o ljudima!«

»Noževima su klali i bacali u jamu!«

— Svjedočanstvo o masovnom stratištu hrvatskih zarobljenika, ranjenika, medicinskih djelatnika i redovnica u jami Jazovki dao je jedan od rijetkih preživjelih - Mijo Samac. Rođen je 23. rujna 1920. u Slavetiću i bio je domobran, pripadnik inženjerske (»opkoparske«) bojne, koja je oko Karlovca podizala utvrde, kopala rovove i slično. Skupa s ostalim zarobljenicima doveden je do zloglasne žumberačke jame.

»Kada smo došli na predviđeno mjesto, do otvora jame - ponora, Jazovke, zaustavili su kolonu. Magla se počela dizati i tako smo svi gledali strahote neljudskoga postupanja s nama. Meni je Bog dao tu milost da nisam bio među prvima u koloni, nego na njenom začelju, u najzadnjem redu. Netko je od partizanskih vojnika, krvnika, povišenim i važnim glasom izdao zapovijed ili obavijest: »Sada će početi likvidacija i možete gledati kako se to radi! Kako će biti s prvima, tako će biti i s posljednjim. Ni jedan ne će umaći!« To se uskoro i dogodilo. Nismo drhtali od straha samo mi. Vidio sam drhtanje i nelagodu također kod pojedinih njihovih stražara koji su pazili na nas. Bio je to je-zovit čin. Oko pola dva sata otpočelo je klanje i masovno ubijanje. Oni iz prvih redova kolone prvi su zaklani.

Naši neprijatelji nisu htjeli trošiti municiju, a željeli su izbjeći i to da se u naselju čuje pucnjava, pa su nože-

vima klali deset po deset naših ljudi i bacali ih u jamu. Naši su vojnici morali prići ili su bili prisilno dovedeni dvojica po dvojica, vezani, odvojeni po desetinama, i svaki je bio nožem zaklan u vrat. Jedan bi od partizana koljača žrtvu povukao za kosu prema naprijed, a drugi bi joj zabio nož u zatiljak. Neke su ubijali bajunetom.

Nisu odmah bili mrtvi, nego su se po snijegu koprcali i mučili. Sav je snijeg bio krvav. Ja sam bio jako preplašen i stalno sam se molio Bogu da mi pomogne. Koljači su pokraj sebe imali nekoliko ljudi koji su poubijane i polumrtve skupljali i bacali u jamu, a oni bi u međuvremenu klali drugih deset. Bilo je strašno čuti kako bi, kad bi pri bacanju u jamu zapazili da je još neka žrtva živa, govorili jedan drugomu: »Nek' se unutra koprci, imat' će dovoljno mjesta!«

Uskoro se počela spuštati noć. Preostalo nas je još 20 do 30 živih. Tada se iznenada, iz smjera Sošica, pojavio njihov kurir, jašući na konju. Na komadiću papira donio je nekakvu poruku. Došavši blizu jame zavikao je: »Prekini! Prekini! Dosta! Što je ubijeno, ubijeno je!« Dok je on to vikao, krvnici su odlučili zaklati još četiri para i govorili su da ih još mogu poklati koliko oni hoće. Kada su prestali, ostalo nas je oko dvanaest osuđenika, šest pari.«